

Тема 1.2

ДЕРЖАВИ І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

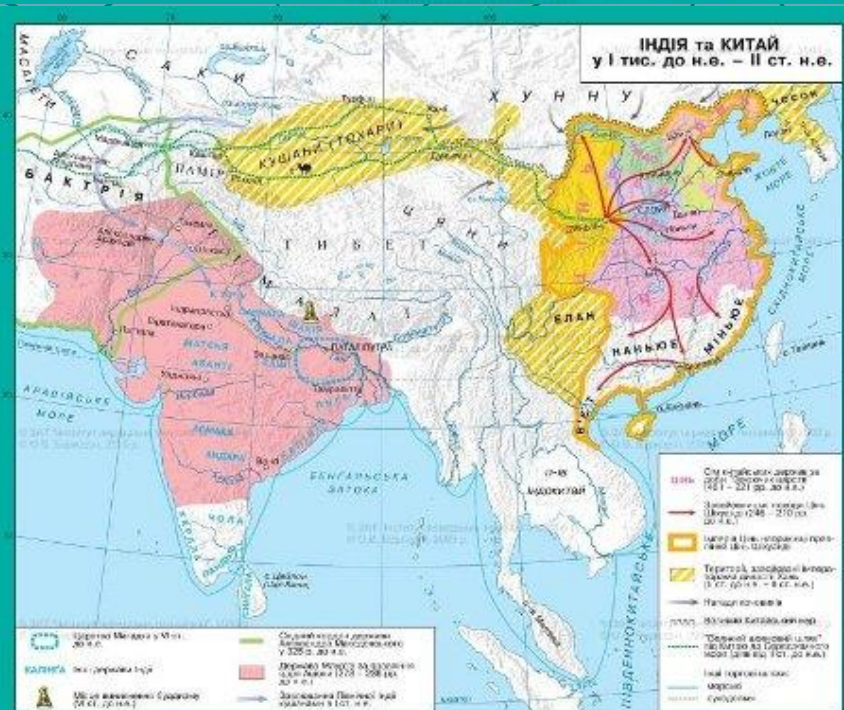
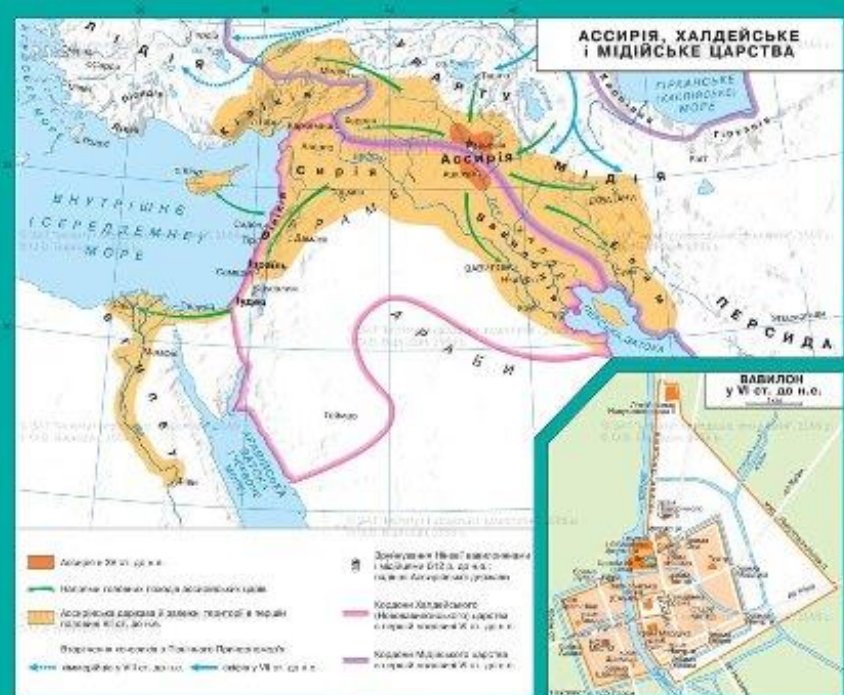
План

1. Загальна характеристика розвитку держави і права країн Стародавнього Сходу.
2. Державно-правовий розвиток Стародавнього Єгипту .
3. Державно-правовий розвиток Вавилону.
4. Державно-правовий розвиток Стародавньої Індії.

Стародавнім Сходом

називають країни Азії та Північно-Східної Африки, в яких декілька тисяч років тому виникли перші в історії людства держави і право.

Суспільний лад країн Стародавнього Сходу

монарх

- уособлював державу;
- влада обожнювалася;
- був верховним власником землі

привілейовані верстви:

- нащадки родоплемінної знаті;
- вищі військові та цивільні чиновники;
- жерці;

- користувалися землею, розмір наділу залежав від посади;
- володіли іншими багатствами

більшість населення:
вільні селяни-землероби,
ремісники

- сплачували податки;
- виконували громадські роботи (рили канали, ремонтували дамби, будували храми, палаци)

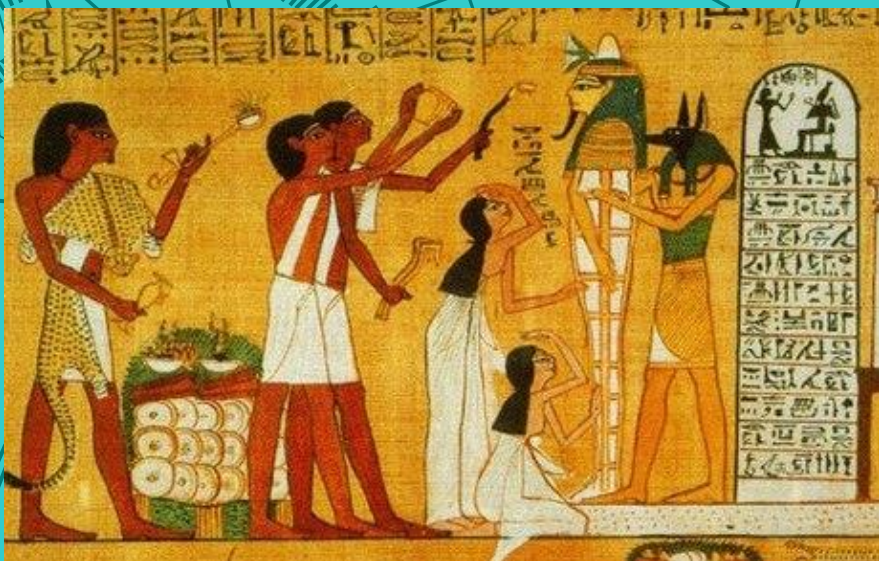
раби: - державні
- колективні (храмові, общинні)
- приватні

- рабство мало патріархальний характер (раб перебував на правах обмеженого у правах члена сім'ї);
- з дозволу власника могли мати сім'ю, майно;
- кількість рабів відносно невелика

Східна деспотія

- ▶ практично необмежена влада монарха;
- ▶ влада монарха (подекуди і особа) обожнюється;
- ▶ наявність численного централізованого чиновницького апарату;
- ▶ суттєве обмеження прав і свобод громадян

Основні відомства
управління у
державих
Стародавнього Сходу

**відомство
громадських
робіт** –
керувало
будівництвом
зрошувальних
систем, доріг,
храмів, пірамід

**військове
відомство** –
забезпечувало
ведення війн,
підготовку
війська,
постачання
рабів-
іноземців

**фінансове
відомство** –
контролювало
збір податків,
фінансувало
апарат
управління,
армію,
громадські
роботи

Армія

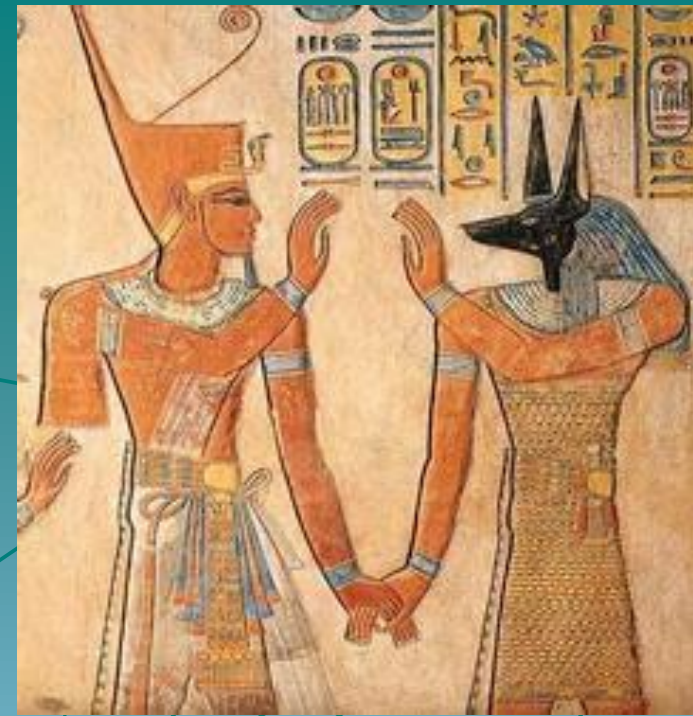
в країнах
Стародавнього
Сходу спочатку
будувалася за
принципом
народного
ополчення.

У період розквіту
держав ядро армії
складали професійні
воїни.

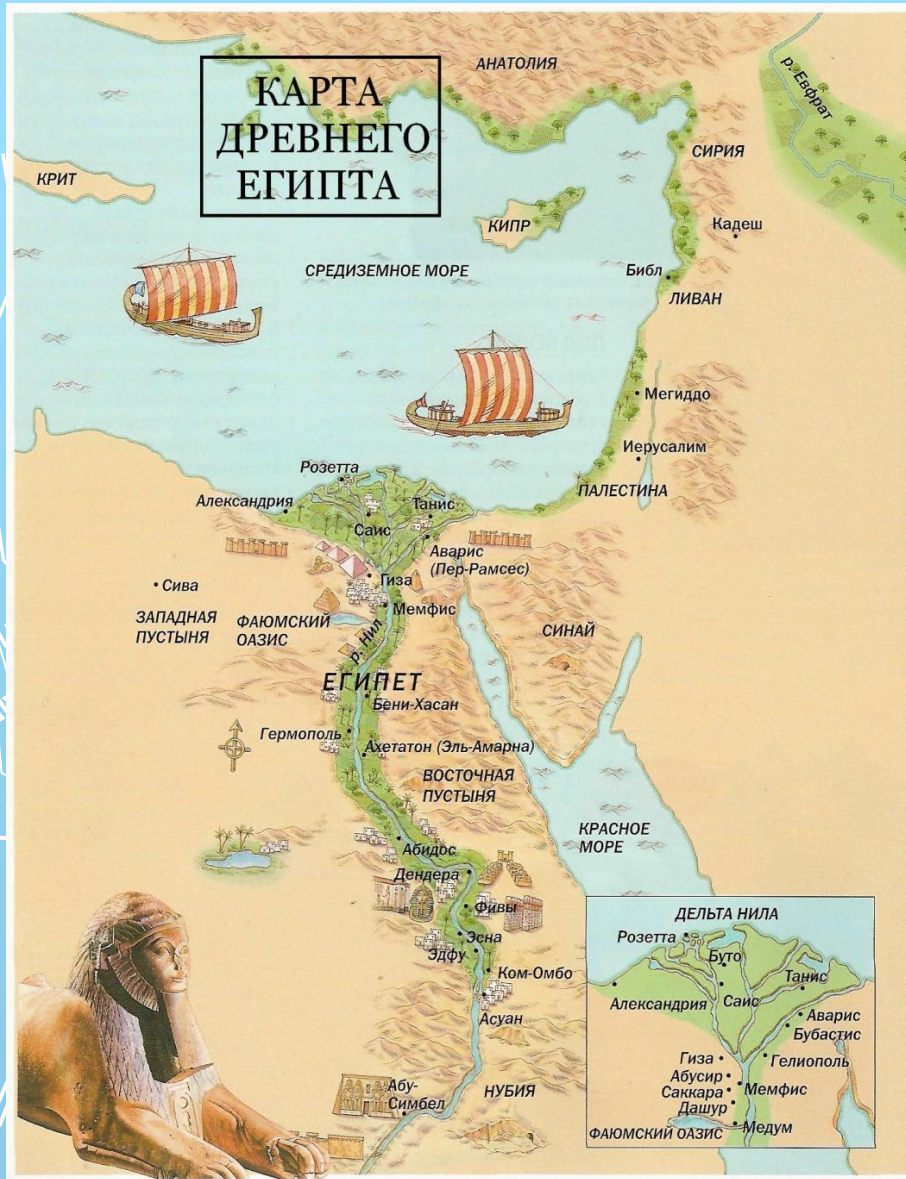
Характерні риси права Стародавнього Сходу:

- ▶ **становість** – рівень правового захисту залежав від статусу особи;
- ▶ **синкретизм** – норми права тісно пов'язані з релігійними нормами;
- ▶ **консерватизм** - вироблені норми права залишалися чинними впродовж тривалого часу;
- ▶ **казуїстичність** - норми права несистематизовані, кожна стаття – рішення суду в конкретній справі;
- ▶ **відсутність поділу на галузі.**

Стародавній Єгипет

- ▶ Раннє царство (XXXI-XXVIII ст. до н. є.)
- ▶ Стародавнє царство (XXVIII-XXIII ст. до н. є.)
- ▶ Середнє царство (XXI-XVIII ст. до н. є.).
- ▶ Нове царство (XVI-XI ст. до н. є.)
- ▶ Пізнє царство (XI-IV ст. до н. є.)

Суспільний лад Стародавнього Єгипту

фараон

- вважався сином бога сонця Ра;
- був верховним власником землі.

жерці

- володіли монополією на релігійні, наукові знання,
- у силу цього мали значний вплив на фараона;
- володіли земельними наділами.

чиновники

відповідно до посади наділялися майном

воїни

відповідно до посади наділялися майном

привілейовані верстви

Суспільний лад Стародавнього Єгипту

ТРУДОВЕ НАСЕЛЕННЯ

майстри
(архітектори,
каменотеси,
ювеліри,
художники)

- підлягали державному обліку і розподілу робочої сили;
- виконували кваліфіковану роботу;
- були задіяні на громадських роботах (будівництві пірамід, храмів);
- отримували досить високу матеріальну винагороду

некваліфіковані
(ремісники, землероби,
рибалки)

- підлягали державному обліку і розподілу робочої сили;
- могли набути кваліфікованих професій;
- об'єднувалися у робочі загони, працювали під наглядом чиновників;
- були задіяні на громадських роботах (будівництві пірамід, храмів, іригаційної системи)

раби (державні,
храмові, приватні)

- могли бути продані, куплені, подаровані;
- їх кількість невелика;
- не підлягали державному обліку і розподілу робочої сили;
- мали деякі права (свідчити в суді, одружуватися з вільною, невелику власність)

Достатньо високим було становище жінки

Ехнатон і Нефертіті

Жінки могли мати власність, займатися науковою діяльністю, торгівлею. Багато дослідників вважають, що навіть престол передавався по жіночій лінії – чоловіку старшої доньки. Тож, з метою збереження чистоти династичної крові фараони одружувалися із сестрами, доньками... Допускалася полігамія.

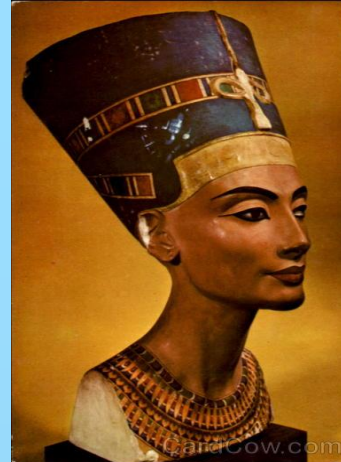

Розмірами на малюнку єгиптяни передавали соціальне становище особи.

Хатшепсут

Бувало престол займали жінки як одноосібні правительки, наприклад Хатшепсут, Клеопатра

Нефертіті

Клеопатра

Державний лад Стародавнього Єгипту

фараон

джаті
(візир)

скарбник

начальник
царських робіт

управитель
будинку зброї

керівник
пустелі

начальник
доручень

Сторож
гардеробу

носій
царських
сандалів

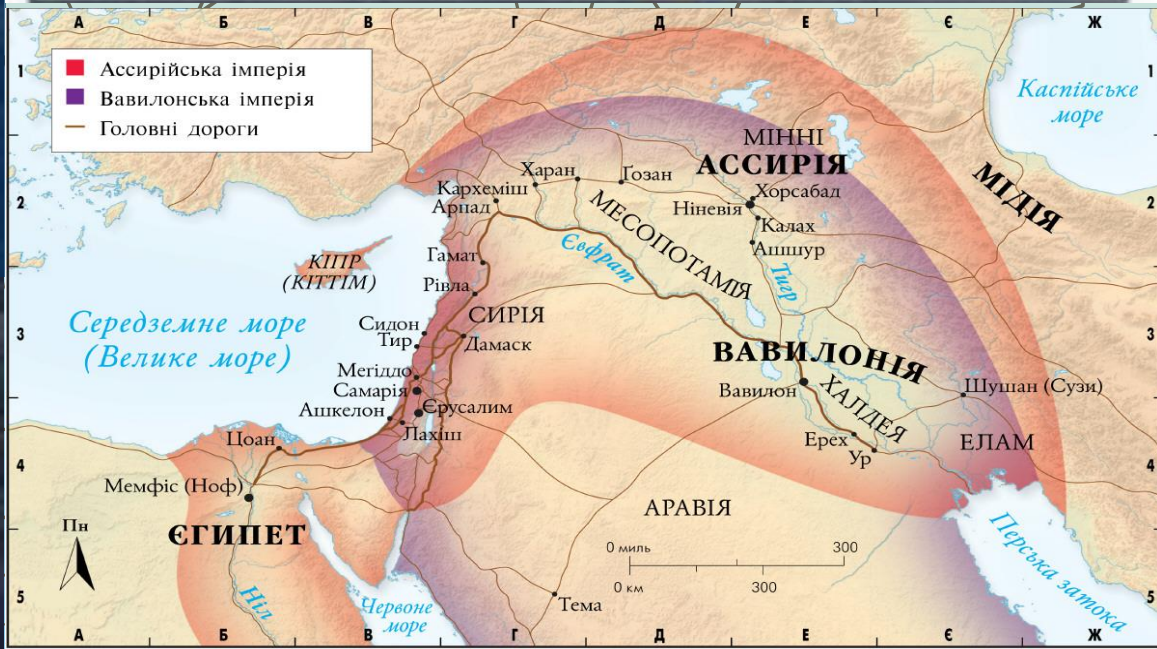
Судоустрій Єгипту

- ▶ Суд не був відокремлений від адміністрації.
- ▶ Вищою судовою інстанцією був фараон.
- ▶ Вищий судовий орган Єгипту - суд шести палат - очолював візир.
- ▶ Центральний суд (кенбет) складався зі знатних громадян.
- ▶ Храміві суди склалися з жерців.
- ▶ В областях (номах) керівництво правосуддям здійснювали місцеві управителі - номархи.

Вавилонська держава

Вавилонське царство існувало на території Месопотамії - Межиріччя Тигру і Євфрату - у ХІХ – VI ст. до н.е. Сучасний Ірак.

Суспільний лад Вавилону

привілейовані верстви

цар

- наділений вищою світською і духовною владою;
- влада обожнювалася;

чиновники

- бюрократичний апарат був дуже численним;
- отримували високу заробітну плату чи землю

жерці

- не утворювали окрему верству;
- перебували на державній службі;
- отримували високу заробітну плату

воїни

- існувала професійна армія;
- за службу отримували у користування землю (ілку).

тамкари
(лихварі,
купці)

- їх діяльність контролювалася державою;
- сплачували державі податок;
- мали обов'язком викуповувати полонених воїнів

представники
кваліфікованих
професій

- лікарі, митці, бібліотекарі, вчителі, провісники майбутнього;
- розмір їх гонорару визначався державою

Суспільний лад Вавилону

основні виробники
матеріальних благ

селяни-
общинники

- спільно володіли землею;
- сплачували податки;
- могли здавати землю в оренду;

ремісники

- ціна на товар визначалась державою;
- якість товару контролювалася державою;
- сплачували податки

наймані
робітники

- розмір заробітної плати визначався державою;
- сплачували податки

орендатори

- розмір орендної плати визначався державою і не залежав від того, врожайний рік чи ні;
- за несплату оренди боржник міг потрапити у рабство

раби (вардум)

іноземці

- військовополонені;
- зазвичай не мали ніяких прав;
- їх таврували: голили півголови, чи робили татуювання

вавилоняни

- потрапляли в рабство за борги;
- відпрацювання боргу обмежувалося трьома роками;
- могли мати власність, займатися різного роду діяльністю;
- їх життя охоронялося законом

Окрім звичного для країн Стародавнього Сходу поділу суспільства за професійною ознакою, усе вільне населення Вавилону поділялося на два розряди: **повноправних** (авілум) і **неповноправних** (мушкенум). Походження цього поділу невідомо.

авілум
("людина",
"син
людини")

- життя, здоров'я, честь захищалися законом більш суворо;
- мали значну власність;
- займали вищі посади у державному апараті;
- не могли потрапити в рабство за борги

мушкенум
("покірні")

- життя, здоров'я, честь захищалися законом менш суворо;
- наділені майновими правами;
- могли потрапити у рабство за борги, строк відпрацювання боргу (рабства) обмежувався трьома роками

Державний лад Вавилону

цар

нубанда
(управитель)

дворецький

воєначальник

начальник
фінансів

місьове
управління

намісники

збори
громадян міста

ради
общин

Закони царя Хаммурапі

Текст законів було знайдено у 1901-1902 рр. французькою археологічною експедицією на розкопках у місті Сузи, що на території сучасного Іраку.

На одній зі сторін конусоподібної базальтової стели було зображено, як верховний бог Вавилону вручає сувій документів чоловікові у царському вбранні.

Закони царя Хаммурапі

Звід складався (умовно) з 282 статей, сформульованих у казуїстичній формі.

Статті групувалися за змістом:

- ▶ судочинство,
- ▶ майнові відносини,
- ▶ сімейні та спадкові відносини,
- ▶ злочини і покарання,
- ▶ умови найму тощо.

Зобов'язальне право

Зобов'язання

з договорів

із заподіяння шкоди

займу

міни

поклажі

здоров'ю

майну

купівлі-продажу

найму

оренди

в кредит

за готівку

нерухомих речей

рухомих речей

Злочини і покарання

злочини

покарання

проти царя

смертна кара

проти
особи

смертна кара,
членушкоджувальні,
таліон, штраф

проти
власності

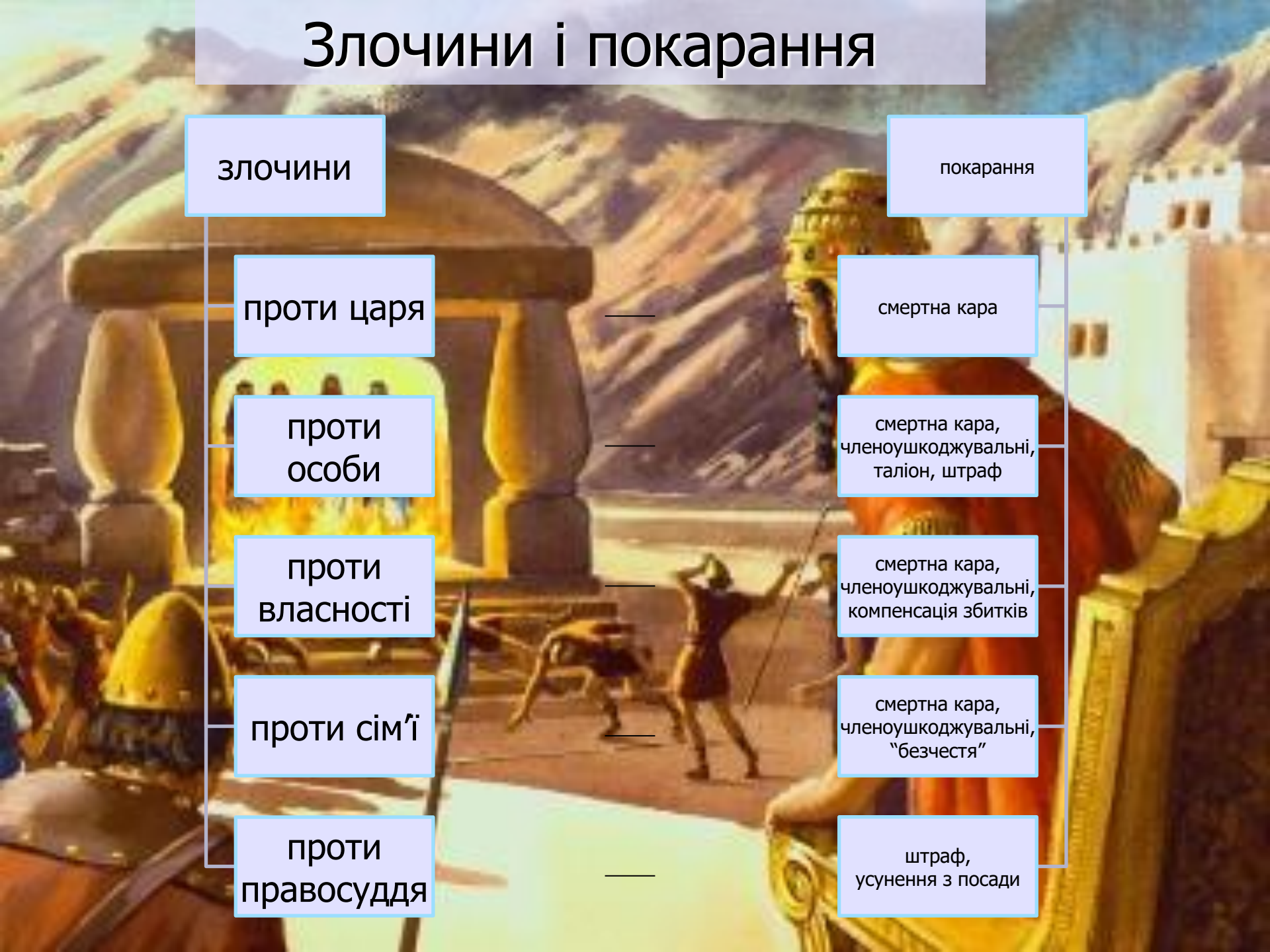
смертна кара,
членушкоджувальні,
компенсація збитків

проти сім'ї

смертна кара,
членушкоджувальні,
"безчестя"

проти
правосуддя

штраф,
усунення з посади

Принцип таліону

Принцип таліону - правовий принцип, за яким в разі нанесення якоїсь шкоди, винуватому завдають таку саму шкоду. Класичним прикладом таліону є біблійне "око за око, зуб за зуб"

Судовий процес

- ▶ Відмінностей між цивільним і кримінальним процесом не було.
- ▶ Справа порушувалася з ініціативи потерпілого чи позивача.
- ▶ Суд був публічним і мав змагальний характер.

- ▶ Доказами були показання свідків, письмові акти, присягання перед статуями богів.
- ▶ Якщо доказів не вистачало, то для встановлення істини вдавалися до **ордалії** - «суду божого».
- ▶ Змінювати судові рішення заборонялося.

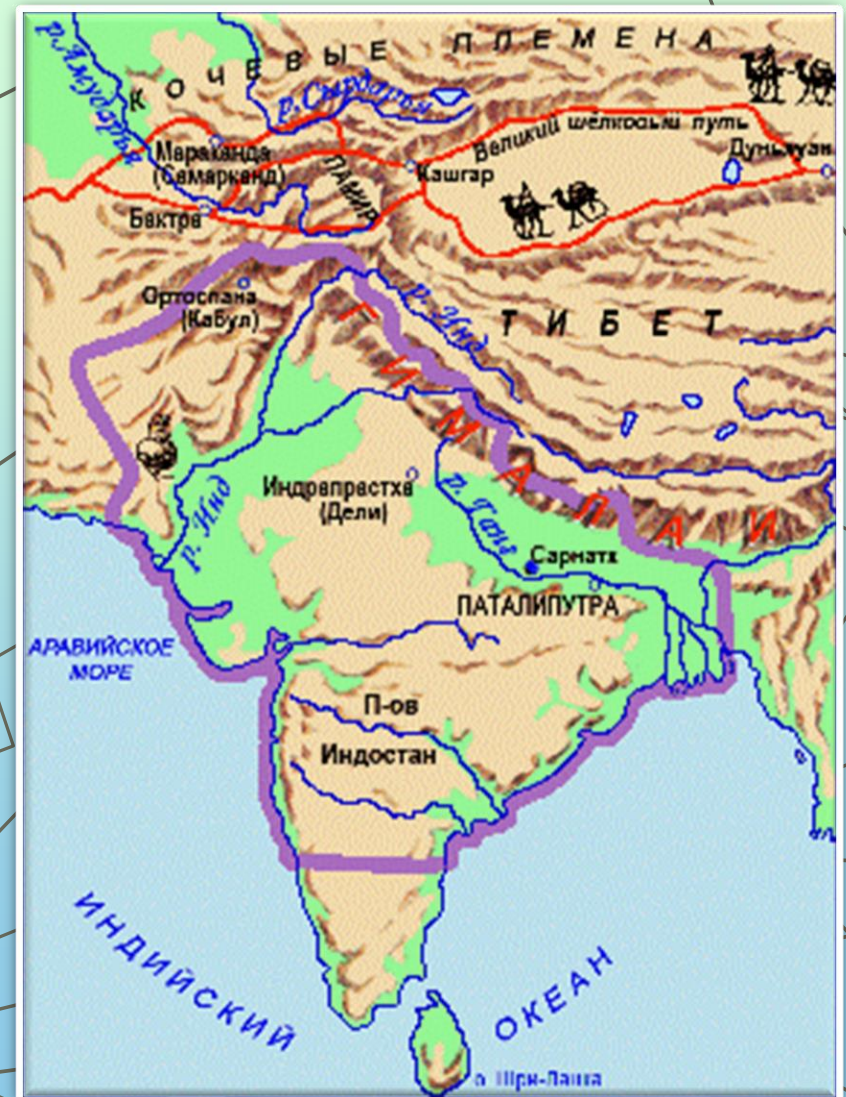

Стародавня Індія

Формування держави пов'язують із міграцією у Північну Індію арійських племен у II тис. до н.е. Найбільшого піднесення держава досягла за правління царя Ашоки (273-236 рр. до н.е.)

Суспільний лад Стародавньої Індії

Населення поділялося на **варни** - замкнуті спадкові соціальні групи, нерівні за правовим становищем. Варни, за віруваннями індусів, створив бог Брахма із частин свого тіла:

брахманів – із вуст,
кшатріїв – з рук,
вайшіїв – із стегон,
шудрів – із ступень.

Поза системою варн знаходилися "недоторканні".

брахмани

Брахма –
творець
всесвіту

Найвище становище в суспільстві посідали **брахмани** (жерці).

Вони мали виняткове право тлумачити закони, давати поради представникам інших варн. Обов'язки брахманів : вивчати священні книги (Веди), робити релігійні пожертвування, брати участь в управлінні державою, судочинстві, розробленні законів... Особа брахмана була недоторканною.

кшатрії

Індра –
божество
дощу, грому,
блискавки.
Покровитель
кшатріїв

У варні кшатріїв
народився принц
Сіддхартха Гаутама,
названий Буддою.

Кшатрії -
військовослужбовці та
чиновники. До них належали
цар і члени апарату
управління. Їхнє завдання -
керівництво державою,
охорона правопорядку,
участь у війнах.

Буддизм
заперечує
духовну
домінанту
брахманів,
стверджуючи,
що шлях
спасіння
відкритий для
усіх людей.

Шива – бог-руйнівник,
покровитель йоги і
родючості

вайшії

Вайшії -
найчисленніша варна.
Вона складалася з усіх
вільних общинників:
селян, ремісників,
торговців. Вайшії
сплачували податки і
зобов'язувалися
піклуватися про
збільшення свого майна.

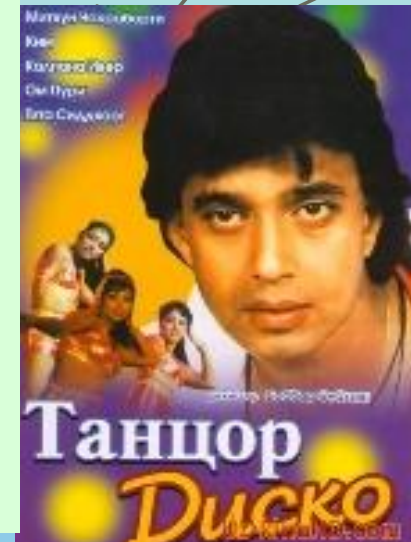
Шудри –

нижча, пригноблена варна. Головне заняття шудр - служіння іншим варнам. Вони мали право створювати сім'ї, залишати спадок. Не мали права накопичувати багатства. Були відлучені від релігії.

Шудри

Мітхун Чакраборті – відомий індійський актор народився у варні шудр, що великою мірою на початку ускладнювало його кар'єру у кіно. Хоча Конституцією Індії закріплено рівноправність громадян.

недоторканні

Недоторканні

перебували за межами варн, релігійна етика забороняла їм селитися серед народжених у варні, навіть наступати на їх тіні. Їх руки вважалися ритуально чистими, тож недоторканні виконували найбруднішу роботу.

Державний лад Стародавньої Індії

законодавча
влада

виконавча і
судова влада

раджа

раджа

брахмани

паришад

сабха

головний жрець

сановники

головно-
командувач армії

представники
міст

головний
скарбник

представники
сільських общин

та ін.

Право Стародавньої Індії

Ману

ЗАКОНЫ МАНУ

मानाविवाहपरमावृष्टा

дхармашастра

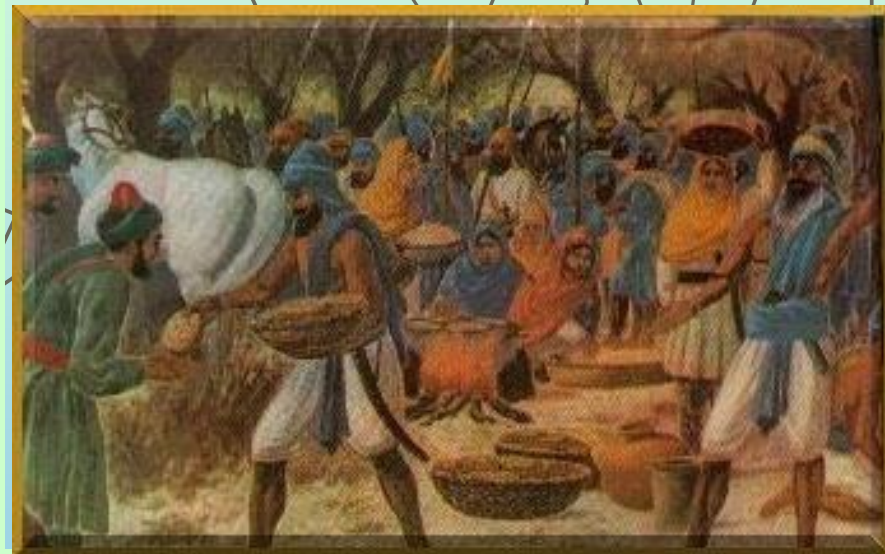
Точна дата створення збірника невідома: II ст. до н. е. - I ст. н. е. Авторами законів були, вочевидь, брахмани. Вони й дали законам ім'я Ману - міфічного першопредка індусів. Збірник поділяється на 12 глав і 2685 статей.

Договірне право

Ганеша – божество удачі і мудрості

- ▶ Угоди укладалися публічно
- ▶ У продажу рабів або тварин устанавлювався гарантійний строк.
- ▶ Договір позики укладався під відсотки, розмір яких залежав від варни боржника
- ▶ Гарантіями дотримання угоди позики було поручительство інших осіб, застава.
- ▶ Кредиторів дозволялося діяти силою: захопити боржника, привести його у свій дім, морити голодом і навіть бити, поки той не сплатить боргу.
- ▶ У випадку смерті боржника борг переходив до його сина або інших родичів.
- ▶ Неплатоспроможність боржника призводила до рабства.
- ▶ не вважалася дійсною угода, укладена з божевільним, малолітнім, нетверезим

Шлюбно-сімейне право

Лакшмі –
богиня щастя
і процвітання

- ▶ Сімейні відносини характеризувалися пануванням чоловіка.
- ▶ Шлюби уклалися з волі батьків.
- ▶ Вступаючи до шлюбу вперше, брахман і кшатрій були зобов'язані взяти дружину рівної з ними варни.

- ▶ Розлучення для жінки було неможливе, а для чоловіка допустиме, якщо жінка була сварлива, безплідна або народжувала лише дівчат чи мертвих дітей.

Шлюбно-сімейне право

Коли чоловік помирає, благочестива, в уявленнях індусів, жінка мала здійснити "саті" - похоронний ритуальний обряд, відповідно до якого вдова підлягала спаленню разом з її покійним чоловіком на спеціально спорудженому похоронному багатті

Богиня Саті – перша дружина Шиви

Варуна – бог-суддя і охоронець справедливості

Закони Ману

злочини

покарання

проти держави

смертна кара

проти релігії

тілесні

проти особи

члено-ушкодження

проти власності

штраф

проти сім'ї

вигнання

таврування

усунення з посади

Злочини і покарання

